

Секція Право	
УДК 349	
Дата першого надходження статті до видання	2026-02-05
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-02-10
Дата публікації/оприлюднення	2026-02-25

Щодо умов та порядку призначення окремих видів соціальної допомоги сім'ям із дітьми

Кметь Т.О

Студентка IV курсу бакалаврату
Групи ПВ-45
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
“Львівська політехніка”

Антонюк О.О

Студентка IV курсу бакалаврату
Групи ПВ-45
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
“Львівська політехніка”

Ортлер Я.А

Студентка IV курсу бакалаврату
Групи ПВ-45
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
“Львівська політехніка”

Науковий керівник:

Остапенко Леонід Олексійович

Д.юр.н., професор кафедри
цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
“Львівська політехніка”

Анотація. У статті досліджено комплексний характер системи соціальної допомоги сім'ям з дітьми в Україні як стратегічного інструменту державної політики. Проаналізовано класифікацію видів підтримки, що включає прямі грошові виплати (допомога при народженні, підтримка малозабезпечених та багатодітних сімей, виплати на дітей під опікою), систему пільг та соціальний супровід. Розглянуто нормативно-правове підґрунтя, зокрема роль Конституції України та галузевого законодавства, а також вплив міжнародних стандартів. Особливу увагу приділено трансформації соціальної політики в умовах воєнного стану: впровадженню цифрових технологій через

платформу «Дія», централізації виплат через Пенсійний фонд та посиленню адресності допомоги. Здійснено порівняльний аналіз із європейським досвідом соціального забезпечення. Зроблено висновок, що сучасна модель поступово переходить від пасивного розподілу коштів до адаптивної системи захисту інтересів дитини.

Ключові слова: соціальна допомога, сім'ї з дітьми, державна підтримка, соціальний захист, адресність, воєнний стан, цифровізація.

On the Conditions and Procedure for Assigning Certain Types of Social Assistance to Families with Children

Kmet T. O.

Fourth-year Bachelor's student, Group PV-45
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Antoniuk O. O.

Fourth-year Bachelor's student, Group PV-45
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Ortler Ya. A.

Fourth-year Bachelor's student, Group PV-45
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Scientific Supervisor:

Ostapenko Leonid Oleksiiovich

Doctor of Law, Professor of the Department of Civil Law and Procedure,
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Abstract. The article examines the comprehensive nature of the social assistance system for families with children in Ukraine as a strategic tool of state policy. The classification of support types is analyzed, including direct cash payments (childbirth allowance, support for low-income and large families, payments for children under guardianship), the system of benefits, and social support. The legal framework is considered, specifically the role of the Constitution of Ukraine and sector-specific legislation, as well as the influence of international standards. Particular attention is paid to the transformation of social policy under martial law: the implementation of digital technologies via the "Diia" platform, the centralization of payments through the Pension Fund, and the enhancement of the targeted nature of assistance. A comparative analysis with European social security experience is provided. It is concluded that the modern model is gradually shifting from passive fund distribution to an adaptive system for protecting the interests of the child.

Keywords: social assistance, families with children, state support, social protection, targeting, martial law, digitalization.

Вступ

Виклад основного матеріалу. Соціальна допомога сім'ям з дітьми в Україні становить собою багатогранний інструмент державної політики, що охоплює комплекс матеріальних, психологічних та юридичних заходів, спрямованих на підтримку родин у складних життєвих обставинах [1]. Згідно з науковими підходами, така підтримка розглядається не лише як засіб подолання бідності, а й як стратегічна інвестиція в суспільну стабільність та демографічне відтворення країни [2]. В основі цієї системи лежить забезпечення пріоритету інтересів дитини та створення умов для її всебічного розвитку, що закріплено в Конституції України та Європейській соціальній хартії. Державна допомога базується на принципі, за яким рівень життя кожної дитини не повинен бути нижчим за встановлений законом прожитковий мінімум, що виступає базовим соціальним стандартом.

Класифікація видів допомоги дозволяє охопити різні потреби родин, починаючи від прямих грошових трансфертів і закінчуючи системою пільг та соціальних послуг. Матеріальна складова включає:

1. виплати при народженні дитини,
2. підтримку малозабезпечених родин,
3. кошти на утримання дітей під опікою чи піклуванням,
4. спеціальні виплати для багатодітних сімей, які виховують трьох і більше дітей [1].

Окрім фінансової підтримки, держава впроваджує систему негрошових преференцій, серед яких податкові пільги, пріоритетний доступ до медичного обслуговування, освітніх послуг та пільгові умови оплати житлово-комунальних послуг. Важливим елементом сучасної моделі є соціальний супровід, що передбачає надання психологічних консультацій, юридичної допомоги та гуманітарної підтримки, яка часто реалізується у співпраці з державними органами та міжнародними фондами [1].

Особлива увага приділяється диференціації отримувачів допомоги за соціально-демографічними та медико-соціальними критеріями, що дозволяє надавати адресну підтримку найбільш вразливим категоріям, зокрема неповним сім'ям, родинам, де діти або батьки мають інвалідність, а також особам, які втратили роботу [1].

В умовах воєнного стану система соціального захисту трансформується шляхом впровадження цифрових технологій та спрощення процедур отримання виплат, що робить допомогу доступнішою та ефективнішою. Аналіз динаміки виплат свідчить про намагання держави адаптувати соціальні стандарти до мінливих економічних умов, попри складну ситуацію в країні [3]. Сучасна українська модель соціальної допомоги поступово переходить від пасивного розподілу коштів до комплексної системи підтримки, яка адаптується до нових реалій та намагається максимально задовольнити індивідуальні потреби кожної родини.

Правова база соціальної допомоги сім'ям з дітьми в Україні становить розгалужену систему нормативно-правових актів, що ґрунтується на засадах верховенства права та соціальної справедливості. Фундаментом цієї системи є Конституція України, яка у статті 46 гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, а також у зв'язку з народженням та вихованням дітей [4]. Важливим аспектом конституційних гарантій є те, що основні види соціальних виплат повинні забезпечувати рівень життя, не нижчий за прожитковий мінімум, встановлений законом [5]. Міжнародний вимір правового регулювання забезпечується Європейською соціальною хартією, зокрема її 16-ю статтею, яка зобов'язує державу сприяти економічному, правовому та соціальному захисту родини як основного осередку суспільства [3].

Центральне місце в галузевому законодавстві посідає Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», який визначає правові засади надання підтримки та встановлює пріоритетність інтересів дитини при призначенні виплат [5]. Цей акт

регулює допомогу при народженні, допомогу при усиновленні, а також виплати саодиноким матерям та опікунам. Паралельно діє Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», який фокусується на адресності підтримки, визначаючи механізми розрахунку виплат на основі середньомісячного сукупного доходу родини [6]. Важливу роль у регулюванні соціальних стандартів відіграє Закон «Про прожитковий мінімум», оскільки саме до цього показника прив'язана більшість соціальних виплат, а його динаміка безпосередньо впливає на рівень добробуту вразливих категорій населення.

В умовах повномасштабної війни правове поле зазнало суттєвих трансформацій, спрямованих на адаптацію механізмів допомоги до екстремальних умов. Уряд ухвалив низку підзаконних актів, зокрема постанов Кабінету Міністрів України, які спростили процедури подання документів та подовжили терміни виплат без необхідності особистого звернення до органів соціального захисту в зонах бойових дій [7]. Суттєвою зміною став перехід до централізованих виплат через Пенсійний фонд України та використання цифрової платформи «Дія», що дозволило забезпечити безперервність підтримки навіть для внутрішньо переміщених осіб.

Крім національного законодавства, правове регулювання в період війни посилилося за рахунок міжвідомчої координації та інтеграції міжнародних програм підтримки у загальну систему соціального захисту. Це дозволило розширити перелік суб'єктів надання послуг, включивши до них не лише державні установи, а й громадські організації та міжнародні інституції, що діють у межах правового поля України

Умови призначення соціальної допомоги в Україні чітко диференційовані залежно від категорії сім'ї, її соціального статусу та рівня доходів. Основним критерієм для більшості виплат є належність родини до вразливих груп, таких як багатодітні сім'ї, малозабезпечені верстви населення або діти, позбавлені батьківського піклування. Для багатодітних сімей допомога призначається одному з батьків, які постійно проживають разом із дитиною. Право на таку підтримку мають не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на її території. Виплати здійснюються на кожную третю і наступну дитину до досягнення нею 6-річного віку, проте загальний статус багатодітної сім'ї та відповідні пільги зберігаються, якщо в родині виховуються діти до 18 років, а у разі їх навчання за денною формою у закладах освіти — до 23 років [8].

Призначення допомоги малозабезпеченим сім'ям ґрунтується на оцінці середньомісячного сукупного доходу родини, який порівнюється з прожитковим мінімумом. Ключовою умовою є те, що дохід сім'ї має бути нижчим за встановлений державою рівень для відповідної категорії осіб [7]. Окрім фінансового критерію, враховується офіційний статус членів сім'ї: працездатні особи мають бути офіційно працевлаштовані, проходити службу або перебувати на обліку в центрі зайнятості як безробітні [6]. Держава встановлює певні застереження: допомога може не призначатися, якщо члени сім'ї протягом року перед зверненням здійснили високовартісні покупки або мають у власності більше ніж одне житло чи кілька транспортних засобів, що не відповідає статусу малозабезпеченості.

Окрему категорію становлять діти, над якими встановлено опіку чи піклування. У цьому випадку допомога призначається опікуну або піклувальнику і є власністю дитини. Розмір виплати становить 2,5 прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, а для дітей з інвалідністю цей показник збільшується до 3,5 прожиткового мінімуму [9]. Важливою умовою є наявність офіційного рішення суду або органу опіки та піклування про встановлення відповідного статусу. Вплата допомоги триває до досягнення дитиною 18-річного віку, проте вона може бути припинена у разі розірвання опіки, працевлаштування дитини або її вступу до шлюбy до повноліття.

В умовах воєнного стану умови призначення стали гнучкішими для певних категорій. Наприклад, для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та родин, що перебувають у зоні активних бойових дій, запроваджено спрощені механізми підтвердження статусу малозабезпеченості. Також держава враховує складні життєві ситуації, в яких опинилася дитина, і може призначати допомогу навіть за відсутності повного пакета документів у разі їх втрати через воєнні дії [1].

За даними Євростату, у 2022 році сукупні витрати країн ЄС на сімейні допомоги та підтримку дітей склали 368 мільярдів євро, або 2,3 % ВВП. При цьому розрив між державами-членами залишається разючим: якщо на Мальті частка таких витрат ледве сягає 0,8 % ВВП, то в Німеччині вона становить 3,4 %, а в Люксембурзі — 3,2 % [10]. Саме це розмаїття підходів, поряд із дослідженнями міжпоколінного циклу бідності та впливу умов дитинства на подальшу долю людини, стимулює наростаючий науковий інтерес до сімейних допомог як інструменту соціальної політики [11].

Країни з комплексними системами підтримки — Франція, Угорщина та скандинавські держави — витрачають на ці потреби близько 3 % ВВП і більше. Показово, що в найбільш послідовних системах оплачувані відпустки по догляду за дитиною органічно поєднуються зі службами дошкільної освіти та виховання (ЕСЕС), утворюючи безперервний захисний супровід сім'ї впродовж перших років життя дитини. Разом із тим склад витрат суттєво різниться навіть між країнами з однаково високим загальним рівнем: скандинавські держави систематично акцентують видатки на послугах із догляду за дітьми, тоді як Ірландія та Велика Британія роблять ставку на прямі грошові трансфери, а у Франції та Німеччині помітну роль відіграють також податкові пільги [11].

Порядок призначення та виплати соціальної допомоги в Україні останнім часом зазнав суттєвих інституційних змін, спрямованих на цифровізацію та централізацію процесів. Основними органами, що відповідають за цей напрям, є управління соціального захисту населення (УСЗН) та територіальні органи Пенсійного фонду України, до якого поступово перейшла значна частина функцій із призначення житлових субсидій та окремих видів соціальних виплат. Заявник, як правило, один із батьків або законний представник дитини, може подати звернення особисто через Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) або дистанційно, скориставшись порталом «Дія» чи офіційними сервісами Міністерства соціальної політики.

Для отримання допомоги необхідно сформувати пакет документів, базовий перелік яких включає заяву встановленого зразка, паспорт або інший документ, що посвідчує особу, та свідоцтво про народження дитини. Залежно від виду допомоги, до основного пакета додаються специфічні підтвердження: довідка про склад сім'ї, декларація про доходи та майновий стан для малозабезпечених родин, рішення суду про встановлення опіки для опікунів, або довідка з місця навчання для дітей старше 18 років, які продовжують освіту [12]. В умовах воєнного стану процедура була адаптована: якщо певні документи втрачені, органи соціального захисту використовують дані з державних реєстрів для верифікації особи та її статусу.

Строки розгляду заяв зазвичай становлять до 10 робочих днів з моменту подання всіх необхідних документів, після чого орган приймає рішення про призначення допомоги або надання обґрунтованої відмови. Виплата коштів здійснюється щомісячно через уповноважені банки або поштові відділення за вибором отримувача. Важливим аспектом є періодичний перегляд права на допомогу, особливо для малозабезпечених сімей, які мають підтверджувати свій фінансовий стан кожні шість місяців [7].

Сучасна система також передбачає механізми контролю за цільовим використанням коштів. У разі виявлення фактів невиконання батьками своїх обов'язків, створення складних життєвих умов для дитини або виявлення недостовірних даних у документах, виплата допомоги може бути припинена. Проте, завдяки впровадженню

інтегрованих інформаційних систем та посиленню міжвідомчої координації, процес призначення став прозорішим, що дозволяє оперативно реагувати на соціально-економічні зміни та забезпечувати своєчасну підтримку найбільш вразливим категоріям громадян [1].

Висновки

Аналіз сучасної системи соціальної допомоги сім'ям з дітьми в Україні дозволяє зробити наступні підсумки, що соціальна допомога трансформувалася з простого механізму виплат у складну систему, що поєднує фінансову підтримку, пільги та соціальні послуги. Вона є ключовим інструментом не лише боротьби з бідністю, а й стимулювання демографічного розвитку та забезпечення стабільності суспільства.

Правова база України продемонструвала високу гнучкість в умовах воєнного стану. Завдяки цифровізації (через портал «Дія») та централізації виплат через Пенсійний фонд, державі вдалося зберегти безперервність підтримки навіть для найбільш вразливих категорій, як-от ВПО та сім'ї в зонах бойових дій. Основний акцент державної політики змістився на адресність. Умови призначення допомоги (зокрема для малозабезпечених та багатодітних сімей) чітко прив'язані до реального майнового стану та потреб родини, що дозволяє раціонально використовувати бюджетні кошти. Попри позитивну динаміку збільшення виплат у 2024–2025 роках, пріоритетними завданнями залишаються спрощення бюрократичних процедур, посилення міжвідомчої координації та розширення програм психологічної та соціальної реабілітації сімей.

Список використаних джерел

1. Титаренко І. О., Черевко Н. А. Соціальна робота з сім'ями в сучасній Україні. КПП ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://surl.li/wdayep>.
2. Павлюк Т. І. Особливості соціальної допомоги сім'ям з дітьми. *Економічний простір*. 2025. № 199. С. 243–248.
3. Європейська соціальна хартія (переглянута): прийнята 03.05.1996. Рада Європи. URL: <https://rm.coe.int/168007cf93>.
4. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
5. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.92 № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.
6. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>.
7. Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: Постанова КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/151818>.
8. Соціальна підтримка багатодітних сімей: нормативні роз'яснення. URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/39416-sotsialna-pidtrymka-bahatoditnykh-simei>.
9. Мінсоцполітики: Розміри допомоги на дітей під опікою у 2024-2025 рр. URL: <https://surl.li/rhfynb>.
10. Eurostat. Social protection statistics – family and children benefits. Statistical Office of the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_family_and_children_benefits (дата звернення: 10.03.2026).
11. OECD. PF1.1: Public spending on family benefits. Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris: OECD Publishing, 2025. URL: https://webfs.oecd.org/elscom/Family_Database/PF1_1_Public_spending_on_family_benefits.pdf (дата звернення: 10.03.2026).

References

1. Constitution of Ukraine [Konstytutsiia Ukrainy]. (2013). KM Publishing.
2. European Social Charter (Revised) [Yevropeiska sotsialna khartiia (perehlianuta)]. (1996, May 3). Council of Europe. <https://rm.coe.int/168007cf93>
3. Eurostat. (2025). *Social protection statistics – family and children benefits*. Statistical Office of the European Union. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_family_and_children_benefits
4. Law of Ukraine No. 1768-III. On state social assistance to low-income families [Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu malozabezpechenym sim'iam]. (2000, June 1). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
5. Law of Ukraine No. 2811-XII. On state assistance to families with children [Pro derzhavnu dopomohu sim'iam z ditmy]. (1992, November 21). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
6. Ministry of Social Policy of Ukraine [Minsotspolityky]. (2025). *Amounts of assistance for children under guardianship in 2024-2025* [Rozmiry dopomohy na ditei pid opikoio u 2024-2025 rr.]. <https://surl.li/rhfynb>
7. OECD. (2025). *PF1.1: Public spending on family benefits*. OECD Publishing. https://webfs.oecd.org/elscom/Family_Database/PF1_1_Public_spending_on_family_benefits.pdf
8. Pavliuk, T. I. (2025). Features of social assistance to families with children [Osoblyvosti sotsialnoi dopomohy sim'iam z ditmy]. *Economic Space [Ekonomichniy prostir]*, (199), 243–248.
9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 250. Procedure for the appointment and payment of state social assistance to low-income families [Poriadok pryznachennia i vyplaty derzhavnoi sotsialnoi dopomohy malozabezpechenym sim'iam]. <https://www.kmu.gov.ua/npas/151818>
10. Tytarenko, I. O., & Cherevko, N. A. (n.d.). *Social work with families in modern Ukraine* [Sotsialna robota z sim'iamy v suchasni Ukraini]. Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. <https://surl.li/wdayep>
11. Vinnytsia Regional State Administration. (n.d.). *Social support for large families: Regulatory explanations* [Sotsialna pidtrymka bahatoditnykh simei: normatyvni roz'iasnennia]. <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/39416-sotsialna-pidtrymka-bahatoditnykh-simei>